

LONDA

RIPOTI YA HAKI ZA KIDIJITALI NA USHIRIKSHWAJI KATIKA AFRIKA

ZAMBIA

LONDA

Ripoti ya Haki za Kidijitali na Ushirikishwaji Barani Afrika 2022

Imechapishwa na Paradigm Initiative
374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria
Email: media@paradigmhq.org
www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa Aprili 2023

Ripoti iliyotolewa na Paradigm Initiative
Ubunifu na Muundo na Kenneth Oyeniya

Chapisho hili linaweza kunaswa tena kwa matumizi yasiyo ya kibiashara kwa namna yoyote ile mradi sifa inayostahili imetolewa kwa wachapishaji, na kazi itawasilishwa bila upotoshaji wowote.

Hakimiliki © 2023 Paradigm Initiative

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

ISBN: 978-978-797-8980-8

Zambia

► Ufupisho

Mwaka unaoangaziwa ulishuhudia mageuzi makubwa ya kisheria yakizua mambo mapya kama vile kufutwa kwa kifungu cha kashfa cha Rais kutoka kwa Sheria ya Kanuni ya Adhabu (Marekebisho) ya 2022. Sheria zingine kandamizi nyingi kama vile sheria ya Ulinzi wa kimtandao na uhalifu wa kimtandao ya 2021 zilitengwa kwa mapitio kupitia ushauri shirikishi, taratibu. Zaidi ya hayo, kulikuwa na harakati kubwa ya kupitia upya Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Habari wa 2021 na Mswada wa Baraza la Vyombo vya Habari Zambia wa 2021. Na katika kujitolea kuboresha sekta ya TEHAMA nchini, rasimu ya Sera ya Taifa ya TEHAMA 2022 na Mkakati wa Kitaifa wa Mabadiliko ya Dijitali 2022 - 2026, zilikamilishwa na kusambazwa kwa mchango wa wadau.

Nchi ilianza kutekeleza mfulumizi wa utambulisho wa kidijitali na kusukuma mbele kukamilisha mradi wa Smart City wenye utata. Ingawa watu kadhaa walizuiliwa na kukamatwa kwa kumkashifu rais mashtaka, kukomeshwa kwa sheria hiyo kunaleta matumaini ya kupungua kwa matukio. Zambia ilikaribisha kampuni ya nne ya mtandao wa simu na kuzindua mpango wake wa kwanza wa mtandao wa 5G. Ingawa maendeleo ni ya kupongezwa, bado kuna haja ya kuimarisha mageuzi ya sasa ya kisheria na kuhakikisha ufuatiliaji wa miswada ambayo imetengwa kukaguliwa. Aidha, juhudi zaidi za kuziba mgawanyiko wa kidijitali na kuimarisha maendeleo ya sekta ya TEHAMA ili kubadilisha Zambia kuwa uchumi wa kidijitali.

Utangulizi

Kulingana na sensa iliyomalizika hivi karibuni ya 2022,¹ Idadi ya watu nchini Zambia inafikia milioni 19.6 huku asilimia ya wanawake na wanaume ikikadiriwa kuwa 51% na 49% mtawalia. Takriban 60% ya Wazambia wanaishi vijijini na 40% mijini. Mnamo 2022, hali ya kisiasa na kiuchumi ya Zambia iliendelea kuwa tulivu na Pato la Taifa la bilioni 22.² Chama cha Umoja wa Maendeleo ya Kitaifa 'serikali mpya ya mapambazuko' iliyoingia madarakani mwaka 2021 ilitoa matamko mengi yenye matumaini juu ya mageuzi muhimu ya sekta ili kuboresha ukuaji wa uchumi wa nchi.

Wizara ya Teknolojia na Sayansi inasimamia maendeleo na utekelezaji wa sera za TEHAMA huku Mamlaka ya Habari na Mawasiliano ya Zambia (ZICTA) inasimamia sekta hiyo. Mnamo Oktoba 2022, ZICTA ilizindua bodi mpya ya wakurugenzi saba chini ya Hati mpya ya Sheria Na. 28 ya 2022 TEHAMA (utawala wa mamlaka) ambayo ilianza kutumika Aprili 2022.³ Juhudi zinaendelea kuajiri Mkurugenzi Mkuu mpya⁴ baada ya mkurugenzi wa awali kuondoka mnamo Juni 2021. Zaidi ya hayo, wakurugenzi wengine watano walifukuzwa kazi mnamo Februari 2022 chini ya hali zisizoeleweka.⁵

Sheria mbalimbali zipo zinazosimamia TEHAMA kama vile Sheria ya Teknolojia ya Mawasiliano ya 2009,⁶ Sheria ya Usalama wa Mtandao na Uhalifu wa Mtandao 2021⁷, Sheria ya Ulinzi wa Data 2021⁸, Sheria ya Serikali ya kimtandao 2021⁹ na Sheria ya Mawasiliano na Miamala ya Kielektroniki 2021 (kufutwa).¹⁰ Aidha, sera kama vile Sera ya Taifa ya Usalama Mtandaoni 2021,¹¹ na Sera ya Huduma za Posta na usafirishajiwa vifurushi 2021 – 2031 kudhibiti sekta.¹²

Mnamo Novemba 2021, Zambia ilijiunga na Mataifa 13 ya Afrika ambayo yameidhinisha Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Usalama wa Mtandao na Ulinzi wa Data ya Kibinafsi (Mkataba wa Malabo).¹³

1 Zambia Statistics Agency (2022) Census of Population and Housing <https://www.zamstats.gov.zm/download/6815/?v=9623> (accessed 21 December 2022).

2 World Bank (2021) Zambia Data GDP <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=ZM> (accessed on 21 December 2022).

3 Lusaka Times (2022) Mutati unveils ZICTA board, urges it to reduce ICT fees <https://www.lusakatimes.com/2022/10/25/mutati-unveils-zicta-board-urges-it-to-reduce-ict-fees/> (accessed 21 December 2022).

4 Mutimushi exit from ZICTA confirmed (2021) <https://zambianbusinessimes.com/mutimushi-exit-from-zicta-confirmed/> ((accessed 21 December 2022).

5 News Diggers (2022) ZICTA fires 5 directors <https://diggers.news/local/2022/02/15/zicta-fires-5-directors/> (accessed 21 December 2022).

6 Information Communication Technology Act 2009.

7 Cyber Security and Cybercrimes Act 2021.

8 Data Protection Act 2021.

9 E-Government Act 2021.

10 Electronic Commerce and Transactions Act 2021.

11 MISA Zambia (2021) National Cyber Security Policy approved, <https://zambia.misa.org/2021/01/27/national-cyber-security-policy-approved/> (accessed 21 December 2022).

12 National Postal Policy of 2021, <http://www.mtc.gov.zm/wp-content/uploads/2021/06/National-Postal-Postal-Policy-2021-2031.pdf> (accessed 21 December 2022).

13 African Union Convention on Cyber Security and Personal Data Protection <https://au.int/en/treaties/african-union-convention->

Uchambuzi wa Nchi

UCHAMBUZI WA NCHI

UHURU WA MTANDAO

Upatikanaji wa Mtandao na Ukatizi

Katika robo ya pili ya 2022, kiwango cha usajili wa simu za mkononi kilisimama kwa 99% kikichukua

watu milioni 19 wakati kiwango cha kupenya kwa mtandao kilikuwa 53% kikichukua watumiaji milioni 10 wa mtandao kulingana na Mamlaka

ya Habari na Mawasiliano ya Zambia (ZICTA).¹⁴ Zaidi ya hayo, 53% ya watu wanapata intaneti kwa kutumia broadband ya simu huku asilimia ndogo ya 0.5% wanatumia usajili wa mtandao wa laini zisizobadilika.¹⁵ Kwa upande wa mapungufu ya kijinsia katika TEHAMA, Utafiti wa Kitaifa wa TEHAMA wa ZICTA wa mwaka 2018 umebaini kuwa asilimia 17 ya wanaume walikuwa na uwezo wa kutumia intaneti ikilinganishwa na asilimia 12 ya wanawake mwaka 2018. Kwa upande wa umiliki wa simu za mkononi, asilimia 87 ya wanaume walikuwa na simu ikilinganishwa na hadi 81% ya wanawake.¹⁶ Kwa kuongezea, 29% ya wanaume ikilinganishwa na 30% ya wanawake walikuwa na simu mahiri. Mnamo Novemba 2022, MTN Zambia ilizindua teknolojia ya kwanza ya kizazi cha tano ya mtandao wa simu (5G) nchini humo kwa nia ya kutoa kasi ya mtandaoni, usalama bora na uthabiti, na uwezo wa kushughulikia miunganisho ya sauti ya juu kupitia data ya rununu.¹⁷

Idadi ya Watoa Huduma za Mtandao wanaofanya kazi (ISPs) iliongezeka kutoka 17 waliorekodiwa mwaka 2021 hadi 19 mwaka 2022.¹⁸ Opereta ya nne ya Mtandao wa Simu (MNO) iitwayo Zedmobile na inafanya biashara kama Beeline Telecommunications, ambayo inamilikiwa kabisa na Wazambia, ilizinduliwa mnamo Desemba 2022.¹⁹

Mnamo Agosti 2021, Zambia ilizimwa kwa muda wa saa 48.²⁰ Mitandao ya kijamii kama vile WhatsApp,

[cyber-security-and-personal-data-protection](#) (accessed 21 December 2022).

14 ZICTA (2022) ICT Indicators <http://onlinesystems.zicta.zm:8585/statsfinal/ICT%20Indicators.html> (accessed 21 December 2022).

15 Ibid

16 Zambia Information and Communications Technology Authority (ZICTA) (2018) National Survey on Access and Usage of Information and Communication Technologies by Households and Individuals https://www.zamstats.gov.zm/phocadownload/Other_Institutions/ZICTA%20ICT%20Survey%20-%202018.pdf (accessed 21 December 2022).

17 MTN (2022) MTN Zambia launches the country's first 5G network <https://www.mtn.com/mtn-zambia-launches-the-countrys-first-5g-network/> (accessed 21 December 2022).

18 Ibid

19 Zambian Observer (2022) Zambia's Fourth Mobile Network Operator Launched <https://zambianobserver.com/zambias-fourth-mobile-network-operator-launched/> (accessed 21 December 2022).

20 Open Observatory of Network Interference (OONI) (2021) Zambia: Social media blocked amid 2021 general elections <https://ooni.org/post/2021-zambia-social-media-blocks-amid-elections/> (accessed 16 January 2023).

Facebook, Messenger na Twitter hazikuweza kufikiwa. Ripoti ya Open Observatory of Network Interference (OONI) ilionyesha kuwa tovuti za mitandao ya kijamii zilizuiwa, na kuthibitisha kuwa watoa huduma hao watatu wa mtandao walikuwa wakitumia mbinu sawa kuzuia ufikiaji wa mtandao na tovuti za mitandao ya kijamii.²¹ Sura ya Kwanza Foundation, shirika la haki za binadamu la ndani liliwasilisha amri ya mahakama kuu dhidi ya mdhibiti ZICTA kurejesha mtandao ambao ulirejeshwa mnamo tarehe 14 Agosti 2021.²²

Hatimaye mnamo Machi 2022, pande hizo mbili ziliingia katika makubaliano ya ridhaa ambapo mdhibiti alikubali kuchukua hatua ndani ya mamlaka yake ya kisheria na kuwajulisha umma juu ya usumbufu wowote wa ufikiaji wa mtandao ndani ya masaa 36 ya tukio kama hilo. Kesi hii ya kimkakati ya madai ni ya kwanza kwa Zambia na alama kubwa ya uhuru wa mtandao nchini humo.²³

Uhuru wa Kuzungumza na Vyombo vya Habari Nchini Zambia, 2016²⁴ Katiba inathibitisha haki ya uhuru wa kujieleza,²⁵ mkusanyiko na muungano,²⁶ upatikanaji wa habari,²⁷ na faragha.²⁸ Nchi hiyo pia inashiriki katika viwango kadhaa vya haki za binadamu za kikanda na kimataifa kama vile

Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu (ACHPR)²⁹, Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR),³⁰ Azimio la Windhoek,³¹ na Jukwaa la Kiafrika la Upatikanaji wa Taarifa.³²

Matangazo ya televisheni na redio yanasimamiwa na Mamlaka Huru ya Utangazaji (IBA) kupitia Mamlaka Huru ya Utangazaji. (IBA) Act 2010³³ wakati shirika la utangazaji la taifa, Shirika la Utangazaji la Taifa la Zambia (ZNBC), linadhibitiwa chini ya Sheria ya ZNBC 2017.³⁴ Utangazaji wa mtandao haudhibitiwi nchini Zambia. Sera ya Maendeleo ya Vyombo vya Habari ³⁵ inaweka ramani ya njia ya kujidhibiti na kuendeleza sekta ya vyombo vya habari.

Kabla ya kuchukua madaraka, serikali ya Umoja wa Maendeleo ya Kitaifa (UPND) ilitoa matamko kadhaa chanya ya kurekebisha sheria kandamizi kadhaa, haswa, kupitia Sheria ya Usalama wa Mtandao na Uhalifu wa Mtandao ya 2021 na kutunga Mswada wa Upatikanaji wa Habari. 2013³⁶ na Mswada wa Baraza la Habari la Zambia (ZAMEC). 2019.³⁷

Mnamo Mei 2022, serikali ilitangaza kwamba itaanza mchakato wa kurekebisha Sheria ya Usalama wa Mtandao na Uhalifu wa Mtandao. 2021.³⁸ Baadaye, mashauriano ya washikadau

21 As above n 20

22 All Africa (2021) High Court Orders Restoration of Internet Services <https://allafrica.com/stories/202108150063.html> (accessed 16 January 2023).

23 News Diggers, COF, ZICTA enter consent judgement in internet shutdown case, <https://diggers.news/courts/2022/03/22/cof-zicta-enter-consent-judgement-in-internet-shutdown-case/> (accessed 21 December 2022).

24 Constitution of Zambia Act 18 of 2016.

25 Constitution of Zambia Act 18 of 2016 art 20 n23 above.

26 N 23 above above, art 29.

27 n 23 art 21.

28 n 23, art 17.

29 African Commission on Human and People's Rights (ACHPR) Declaration on Freedom of Expression and Access to Information, <https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=69> (accessed 21 December 2022).

30 Universal Declaration of Human Rights (UDHR), <https://www.un.org/en/aboutus/universal-declaration-of-human-rights> (accessed 21 December 2022).

31 Windhoek Declaration.

32 African Platform on Access to Information <https://www.africanplatform.org/> (accessed 21 December 2022).

33 Independent Broadcasting Authority Act (amended in 2010)

34 Zambia National Broadcasting Corporation (ZNBC) Act 2017 (as amended in 2017)

35 Media Institute of Southern Africa (MISA) (2022) Media Development Policy launched <https://misa.org/blog/media-development-policy-launched/> (accessed 22 December 2022).

36 News Diggers (2021) We'll move with speed to enact Access to Information Bill – Kasanda <https://diggers.news/local/2021/09/16/well-move-with-speed-to-enact-access-to-information-bill-kasanda/> (accessed 22 December 2022).

37 Zambia National Broadcasting Corporation (ZNBC), (2021) ACCESS TO INFORMATION BILL <https://www.facebook.com/znbc today/videos/access-to-information-bill/571311514201071/> (accessed 22 December 2022).

38 IT Web Africa (2022) Zambia's President agrees to reconsider cyber security laws <https://itweb.africa/content/GxwQD71DVkYvIPVo> (accessed 22 December 2022).

yalianza mwezi Septemba 2022.³⁹ Vilevile, mwezi Machi 2022, serikali ilitangaza kuwa itafanya mashauriano zaidi na wadau kuhusu Muswada wa Sheria ya Upatikanaji wa Habari katika mikoa yote 10 ya nchi.⁴⁰ Hili lilikuwa ni jambo zuri sana kutoka kwa maoni ya awali ya serikali ambapo waliahidi kutunga mswada huo wa miaka 21 kwa wakati ufaao.⁴¹ Zaidi ya hayo, mashirika ya kiraia na mashirika ya vyombo vya habari yalipinga uamuzi huu kwa sababu muswada huo umekuwa ukikabiliwa na mashauriano mengi ya wadau katika miaka iliyopita na kujiuliza kama matamshi hayo yalikuwa ni maneno ya kisiasa tu.⁴² Mnamo Juni 2022, Muswada wa Baraza la Vyombo vya Habari la Zambia (ZAMEC) 2019,⁴³ ambayo inataka kutoa utaratibu wa udhibiti wa vyombo vya habari vya kitaifa, imeshindwa kuibuka baada ya baadhi ya wadau kama vile Chama cha Wamiliki wa Vyombo vya Habari Zambia, MISA Zambia Chapter na BBC Media Action kukataa rasimu ya mwisho ya muswada wakieleza kuwa baadhi ya vifungu vina madhara kwa maendeleo wa sekta ya habari.⁴⁴

Kati ya Januari 2022 na Desemba 2022, Paradigm Initiative ilirekodi kukamatwa na kuwekwa kizuizini takriban 12 kwa watu ambao walishtakiwa kwa kumkashifu Rais chini ya Kifungu cha 69 cha Sheria ya Kanuni ya Adhabu kwa machapisho yaliyofanywa mtandaoni. Kati ya watu 12 waliokamatwa, wawili

waliachiliwa, sita walifungwa, na wanne wanasubiri kufikishwa mahakamani. Watu hao walitoka kwa raia ambao walitoa maoni yao mtandaoni hadi wapinzani wa kisiasa.

Mnamo Mei 2022, Andsen Zulu mwenye umri wa miaka 46 wa Lusaka, alihukumiwa kifungo cha mwaka 1 kwa madai katika chapisho la Facebook kwamba Rais Hakainde Hichilema ni "mwanachama wa mpinga Kristo".⁴⁵ Mnamo Julai 2022, vijana wawili kutoka mashambani, Danny Kapambwe mwenye umri wa miaka 28 na Justine Chimpinde mwenye umri wa miaka 19, walifungwa jela miaka miwili kwa kazi ngumu kwa kumtusi Rais kwenye TikTok.⁴⁶ Mnamo Agosti 2022, Benson Tembo, mchungaji, alifungwa kwa miezi 15 kwa kazi ngumu kwa kumwita Rais Hichilema kuwa ni mfuasi wa shetani wakati wa mahubiri.⁴⁷ Mnamo tarehe 1 Septemba 2022, polisi mjini Lusaka walimkamata Lawrence Bwalya Muchinda mwenye umri wa miaka 35 wa Lusaka kwa madai ya kutoa matamshi ya kashfa dhidi ya Rais kwenye TikTok.⁴⁸ Hatimaye, polisi walimkamata kiongozi wa chama cha upinzani cha Patriots for Economic Progress (PeP), Sean Tembo, tarehe 1 Septemba, kwa madai ya kumtusi Rais kwenye Facebook. Bw Tembo alipewa dhamana baada ya kukaa kizuizini kwa siku sita.⁴⁹

39 Ministry of Technology and Science (2022) Call For Comments On The Review Of The Cyber Security And Cyber Crimes Act No. 2 Of 2021 <https://www.mots.gov.zm/?p=1522> (accessed 22 December 2022).

40 Lusaka Times (2022) Government's plan to take the Access to Information Bill to 10 provinces for fine tuning opposed <https://www.lusakatimes.com/2022/03/29/governments-plan-to-take-the-access-to-information-bill-to-10-provinces-for-fine-tuning-opposed/> (accessed 22 December 2022).

41 n 35 as above

42 Lusaka Times (2022) Government's plan to take the Access to Information Bill to 10 provinces for fine tuning opposed <https://www.lusakatimes.com/2022/03/29/governments-plan-to-take-the-access-to-information-bill-to-10-provinces-for-fine-tuning-opposed/> (accessed 22 December 2022).

43 Zambia National Broadcasting Corporation (ZNBC), (2021) ACCESS TO INFORMATION BILL <https://www.facebook.com/znbctoday/videos/access-to-information-bill/571311514201071/> (accessed 22 December 2022).

44 Money FM MOAZ rejects final draft ZAMEC Bill (2021) <https://www.moneyfmzambia.com/2022/06/16/moaz-rejects-final-draft-zamec-bill/> (accessed 22 December 2022).

45 Lusaka Times 2022 Evelyn Hone College driver jailed 1 year for defaming President Hakainde Hichilema <https://www.lusakatimes.com/2022/05/30/evelyn-hone-college-driver-jailed-1yr-for-defaming-hh/> (accessed 22 December 2022).

46 Lusaka Times 2022 Two Chiengwe residents jailed 24 months with hard labour for defaming President Hakainde Hichilema <https://www.lusakatimes.com/2022/07/01/two-chiengwe-residents-jailed-24-months-with-hard-labour-for-defaming-president-hakainde-hichilema/> (accessed 22 December 2022).

47 Zambia reports CHIPATA EVANGELIST JAILED 15 MONTHS FOR CALLING HH 'SATANIST 2022 <https://ms-my.facebook.com/208755685909131/posts/chipata-evangelist-jailed-15-months-for-calling-hh-satanist-the-chipata-magistra/5350055115112470/> (accessed 22 December 2022).

48 Mwebantu 2022 35-year-old Lusaka TikToker arrested for defaming HH in his video <https://www.mwebantu.com/35-year-old-lusaka-tiktoker-arrested-for-defaming-hh-in-his-video/> (accessed 22 December 2022).

49 Lusaka Times 2022 Zambia Police Confirm the Arrest and Detention of Opposition Party Leader Sean Tembo <https://>

Mashirika ya haki za binadamu ya Zambia kwa muda mrefu yamezitaka serikali zilizopita kufuta sheria iliyotumiwa hapo awali na serikali kuwanyamazisha wakosoaji. Zaidi ya hayo, serikali ya UPND wakati wa kampeni za uchaguzi wa 2021 iliahidi kubatilisha sheria hii ya zamani,⁵⁰ na hatimaye, tarehe 24 Desemba 2022, Rais Hichilema alikomesha kashfa ya ibara ya rais ambayo ni ya kupongezwa na hatua muhimu kwa Zambia.⁵¹

Faragha na Ufuatiliaji

Hadi kufikia mwaka wa 2013, Zambia ilianza kutekeleza Mradi wenye utata wa Smart City kama sehemu ya mpango mpana wa jiji salama ambao unahusisha kuweka kamera za barabarani za Televisheni ya Closed-Circuit (CCTV) katika maeneo ya umma. Mpango huu ulizua hofu miongoni mwa watetezi wa haki za binadamu, mashirika ya kiraia na wananchi juu ya uwezekano wa matumizi yake kwa shughuli za ufuatiliaji na ufuatiliaji kwa raia kwa kuwa teknolojia haiongozwi na mfumo wa kisheria na sera wala chini ya uangalizi wa mahakama. Mnamo Agosti 2022, serikali mpya ilithibitisha kwamba wangekamilisha mradi huo wenye utata ambao ulikuwa umekamilika kwa 98%.⁵²

UTAWALA WA TAKWIMU

Mnamo Machi 2021, Zambia ilitunga sheria yake ya kwanza ya ulinzi wa data kwa nia ya kutoa ulinzi wa data ya kibinafsi na maelezo ambayo yanachakatwa kwa njia ya kielektroniki. Mdhibiti, ZICTA, alichukua jukumu la mamlaka ya ulinzi wa data ingawa hadi

sasa nchi bado haijaona matokeo yanayoonekana kwani sheria bado haijafanya kazi kikamilifu na kamishna wa ulinzi wa data bado hajateuliwa.⁵³ Zaidi ya hayo, kuna viwango vya chini vya ufahamu wa faragha wa data miongoni mwa watu wengi. Mnamo Machi 2022, Zambia ilianza kutekeleza Mfumo wa Kitaifa wa Taarifa za Usajili wa Kitaifa (INRIS), mfumo wa kidijitali wa usimamizi wa utambulisho wa kitaifa wa kibayometriki ambao utachukua nafasi ya mfumo wa jadi wa usajili wa kitaifa wa karatasi na mwongozo ambao umekabiliwa na matumizi mabaya na ulaghai kwa miaka mingi.⁵⁴ Teknolojia ya INRIS imesambazwa katika wilaya kadhaa nchini na itarahisisha hati za vitambulisho vya kidijitali kama vile kadi za usajili za kitaifa, vyeti vya kuzaliwa na kifo.⁵⁵ INRIS pia ni muhimu katika kutekeleza mfumo uliopangwa wa upigaji kura wa kielektroniki.⁵⁶

MAPITIO YA MFUKO WA HUDUMA KWA WOTE

Mamlaka ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano ya Zambia (ZICTA) inatekeleza miradi kadhaa chini ya Mfuko wa Ufikiaji na Huduma kwa Wote (UASF)⁵⁷ ambayo imeanzishwa chini ya Sheria ya Kanuni za TEHAMA (Universal Access) Regulations ya mwaka 2012. Kati ya mapato yote yaliyokusanywa mwaka 2021, ZMW milioni 86.27 (USD milioni 5) ziliidhinishwa kwa UASF na mdhibiti akaanzisha kurugenzi mpya ya Mfuko wa Upatikanaji na Huduma kwa Wote. kuimarisha utawala bora wa

www.lusakatimes.com/2022/09/02/zambia-police-confirm-the-arrest-and-detention-of-opposition-party-leader-sean-tembo/ (accessed 22 December 2022).

50 Voice of Africa 2022 Rights Groups Say Zambia's Defamation Law Is Used to Silence Critics of President <https://www.voanews.com/a/rights-groups-say-zambia-s-defamation-law-is-used-to-silence-critics-of-president-6738060.html> (accessed 23 December 2022).

51 Lusaka Times (2022) HH Announces the abolition of the death penalty and defamation of the president crime <https://www.lusakatimes.com/2022/12/24/hh-announces-the-abolition-of-the-death-penalty-and-defamation-of-the-president-crime/> (accessed 24 December 2022).

52 IT Web Africa (2022) Zambia presses ahead with controversial US\$210m CCTV camera project, <https://itweb.africa/content/RgeVDMPRY1bvKJN3/ap6GxRKqYaqb3Wjr> (accessed 23 December 2022).

53 ALN Africa (2022) Data Localisation Requirements under the Data Protection Act <https://aln.africa/insight/data-localisation-requirements-under-the-data-protection-act/> (accessed 23 December 2022).

54 ITWebAfrica (2022) Zambia implements biometric ID registration system <https://itweb.africa/content/nWJadMbeW5r7bjO1/ap6GxRKqYaqb3Wjr> (accessed 23 December 2022).

55 Ibid

56 IT Web Africa (2022) Zambia: the country must hold off on e-voting plans says gov't <https://itweb.africa/content/rW1xLv5ndjk7Rk6m/ap6GxRKqYaqb3Wjr> (accessed 23 December 2022).

57 1.5 percent of gross annual turnover collected from all licensed mobile network operators.

shirika.⁵⁸ Miradi inayofadhiliwa na UASF ni pamoja na ujenzi wa minara 1,009 ya mawasiliano ili kufikia asilimia 92 ya mawasiliano ya watu na mtandao wa simu na kuongeza ubora wa huduma, na muunganisho wa fiber optic wa maili ya mwisho kwa taasisi za elimu na utafiti - kwa ushirikiano na Mtandao wa Utafiti na Elimu wa Zambia (ZAMREN).) - kuimarisha utoaji wa muunganisho wa mtandao wa gharama nafuu kwa vyuo vikuu vya umma, vyuo, shule na taasisi za utafiti. Mradi wa kuunganisha taasisi za elimu unalenga kusambaza kompyuta na kuanzisha maabara za kompyuta katika taasisi za serikali za msingi, sekondari na vyuo vya elimu ya juu nchini kote. Miradi mingine muhimu ni pamoja na programu ya afya ya kidijitali, mradi wa kuunganisha afya kwa wote, unaolenga kukuza upatikanaji wa TEHAMA katika sekta ya afya, na programu ya kuunganisha watu wenye ulemavu ambayo inalenga kuwawezesha watu wenye ulemavu kwa kutumia vifaa maalum vya kompyuta kwa taasisi zinazofanya kazi na watu. wenye ulemavu.

Ufanisi wa UASF ulitiliwa shaka hapo awali kutokana na kutofikiwa kwa baadhi ya malengo.⁵⁹ Hata hivyo, mwishoni mwa mwaka 2021, minara 24 ya ziada ya mawasiliano ilijengwa na kufikisha mradi huo kukamilika kwa asilimia 96, shule za msingi na sekondari 198 zilipatiwa kompyuta, taasisi 75 za utafiti na elimu ziliunganishwa kwenye mtandao, taasisi nne za afya zilichaguliwa kwa ajili ya utekelezaji. mradi wa kuunganisha afya, na shule maalum 14 zilipatiwa kompyuta na programu. Hazina imesaidia sana kupanua muunganisho wa mtandao na kuunganisha taasisi za masomo ambazo hazijahudumiwa na zana na huduma za TEHAMA jambo ambalo limechangia katika kuziba mgawanyiko wa kidijitali. Aidha, kuanzishwa kwa kurugenzi mpya ya USAF chini ya ZICTA kumesaidia

kutekeleza uwazi na uwajibikaji katika usimamizi wa mfuko huo.

Hata hivyo, kazi zaidi inabakia kufanywa, ikiwa ni pamoja na uboreshaji wa ubora wa mtandao kufuatia malalamiko ya wateja na Waziri wa Teknolojia na Sayansi akitaka mduhibiti wa TEHAMA kufanya uchunguzi wa uunganishaji mbovu wa mitandao.⁶⁰ Aidha, ubora duni wa mtandao

ulichangia kusitishwa kwa mipango ya upigaji kura kwa njia ya kielektroniki na Tume ya Uchaguzi ya Zambia hadi nchi hiyo ifikie mtandao wa kuaminika na kuunganishwa.⁶¹ Zaidi ya hayo, juhudi zaidi za kuziba mgawanyiko wa sasa wa kidijitali. Ripoti ya Hali ya Uchumi Shirikishi wa Dijiti ya Zambia ya 2022 ilifichua kuwa nchi ina mgawanyiko wa kidijitali wa 47%, na 56% ya watu wa vijijini hawajajumuishwa kidijitali. Zaidi ya hayo, mgawanyiko wa kijinsia wa

58 ZICTA (2022) 2021 Annual Report <https://www.zicta.zm/annual-reports> (accessed 23 December 2022).

59 Zambian Business Times (2020) Use of US\$4m universal access fund at ZICTA questioned <https://zambianbusinesstimes.com/use-of-us4m-universal-access-fund-at-zicta-questioned/> (accessed 23 December 2022).

60 IT Web Africa (2022) Zambia's Tech Minister calls for ICT 'reboot' <https://itweb.africa/content/j5alrvQAAQGvpYQk> (accessed 23 December 2022).

61 IT Web Africa (2022) Zambia: country must hold off on e-voting plans says gov't <https://itweb.africa/content/rW1xLv5ndjk7Rk6m/ap6GxRKqYaqb3Wjr> (accessed 23 December 2022).

kijinsia ni 34%.⁶²

MAENDELEO KATIKA TEHAMA NA TEKNOLOJIA ZINAZOIBUKA

Mnamo Juni 2022, rasimu za kwanza za Sera ya Kitaifa ya TEHAMA iliyorekebisha na Mkakati mpya wa Kitaifa wa Mabadiliko ya Kidijitali zilikamilishwa na kusambazwa kwa mashauriano ya wadau. Aidha, Mpango wa Nane wa Maendeleo wa Taifa wa 2022 - 2026⁶³ ilizinduliwa mnamo Septemba 2022.⁶⁴ Nyaraka hizo tatu zimeweka ramani za kuendeleza sekta ya TEHAMA nchini humo, kuongeza manufaa ya kiteknolojia ili kuleta mapinduzi katika sekta nyingine muhimu za uchumi, kuanzisha mbinu iliyoratibiwa katika kukuza kupitishwa kwa teknolojia na kwa ujumla, kuwezesha mabadiliko ya kidijitali ya uchumi wa Zambia. Wakati Zambia imepitisha baadhi ya sheria muhimu kuhusu ulinzi wa data, usalama wa mtandao, ulinzi wa watumiaji na haki miliki, miongoni mwa mambo mengine, hakuna ambazo ni za msingi kwa ajili ya uwajibikaji na utumiaji wa Upelelezi wa Akili Bandia (AI), au mkakati wa Akili Bandia(AI).⁶⁵

62 Ministry of Technology and Science and UNCDF (2022) Zambia Inclusive Digital Economy Status Report <https://www.uncdf.org/article/7655/supporting-zambias-path-to-digital-transformation-with-the-inclusive-digital-economy-status-report> (accessed 23 December 2022).

63 Eighth National Development Plan (2022) <https://www.sh.gov.zm/wp-content/uploads/2022/09/EIGHTH-NATIONAL-DEVELOPMENT-PLAN-2022-2026-05-07-2022.pdf> (accessed 22 December 2022).

64 Develop Zambia Forum (2022) Zambia Launches 8th National Development Blueprint <https://www.develop-zambia.com/zambia-launches-8th-national-development-blueprint/> (accessed 22 December 2022).

65 UNESCO (2022) Landscape study of AI policies and use in Southern Africa: Ufupisho <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382651/PDF/382651eng.pdf.multi> (accessed 22 December 2022).

Hitimisho na Mapendekezo

Mwaka wa 2022 ulikuwa na mafanikio na maendeleo makubwa katika sekta ya TEHAMA na uhuru wa mtandao, hata hivyo, ili jitihada hizi ziweze kuzaa matunda makubwa, kutakuwa na haja ya serikali kuongeza jitihada za mageuzi ya sera na sheria wakati ambapo Zambia inatoka. hali ya hofu, ukandamizaji na kutovumilia ambayo ilishuhudiwa katika serikali zilizopita ambapo sheria za mtandao zilitumika kulenga uhuru wa watu mtandaoni. Aidha, kuna haja ya wadau husika kuhakikisha kuwa sekta ya TEHAMA inakua na kuwa mfumo ikolojia jumuishi, wa bei nafuu na mahiri ambao utaendana na ubunifu na mipango ya maendeleo ya nchi. **MAPENDEKEZO** Kwa kuzingatia mapungufu na wasiwasi uliotolewa katika ripoti hii, mapendekezo mbalimbali yanapendekezwa:

SERIKALI	TAALUMA	ASASI ZA KIRAIA
<p>Serikali inahimizwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kagua vifungu vya 6, 7, 54, 59, 65 na 69 vya Sheria ya Usalama wa Mtandao na Makosa ya Mtandao ya mwaka 2021 kwa wakati na kwa njia shirikishi. Kutunga Sheria ya Upatikanaji wa Taarifa na kumaliza mchakato wa kusubiri wa miaka 21. Kupitia Mswada wa Baraza la Vyombo vya Habari Zambia na kuutunga kupitia mchakato shirikishi unaoongozwa na wanahabari na wanahabari. Teua Kamishna wa Ulinzi wa Data na uanzishe Ofisi ya Ulinzi wa Data ambayo ni huru na mdhibiti, ZICTA. 	<p>Chuo cha Elimu kinahimizwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kufanya utafiti zaidi kuhusu haki za kidijitali na ujumuishaji wa kidijitali, ikijumuisha tafiti kuhusu Ujasusi Bandia na teknolojia ibuka, ili kufahamisha uundaji wa mikakati na sera mbalimbali zinazohusiana na TEHAMA. Changia katika ufuatiliaji na uhifadhi wa haki za kidijitali na maendeleo ya ujumuishi nchini Zambia.. 	<p>Asasi za Kiraia (AZAKI) zinahimizwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> Endelea kuhamasisha kuhusu haki za kidijitali na ujumuishaji wa kidijitali nchini Zambia Unganisha juhudi za utetezi na ushirikiano na serikali kuhusu mageuzi ya sera na sheria kuhusu haki za vyombo vya habari na dijitali. Shirikiana na serikali katika kutengeneza mkakati wa kitaifa wa Akili Bandia (AI). Kuendelea kutekeleza jukumu la uangalizi na kutoa hakiki na mizani muhimu katika utayarishaji na utekelezaji wa sera ya TEHAMA na mifumo ya kisheria inayozingatia haki za binadamu. Sekta ya Kibinafsi inahimizwa: Tekeleza hatua zinazofaa kuhusu usimamizi wa data ili kuhakikisha na kuimarisha utiifu wa Sheria ya Ulinzi wa Data. Kuendelea kuchukua hatua ili kuhitimisha

SERIKALI	TAALUMA	ASASI ZA KIRAIA
<ul style="list-style-type: none"> • Kukuza ufahamu wa ulinzi wa data nchini miongoni mwa mashirika na raia, hasa kwa kuzingatia mpango uliopangwa wa kusambaza vitambulisho vya kidijitali. • Kutunga sheria kwa ajili ya matumizi salama ya mifumo ya taarifa za usalama wa umma. • Unda mfumo wa kina wa utawala wa kisheria na kimaadili kwa teknolojia za Upelelezi Bandia, robotiki na teknolojia zingine zinazochipuka kwa kufuata viwango vya kimataifa. • Kuchukua hatua za kuwalinda wanahabari, wanahabari na raia dhidi ya kukamatwa kiholela na kuwekwa kizuizini na kufuatiliwa kinyume cha sheria. • Samehe na uwape msamaha wale wanaotumikia vifungo vya jela kwa kukomesha kukashifu sheria ya rais. • Jitolee kuwasha mtandao na kuwafahamisha wananchi kuhusu kukatizwa kwa mtandao wowote ndani ya muda unaokubalika. • Kuongeza mgao wa bajeti ya kila mwaka kuelekea ukuaji wa TEHAMA katika jitihada za kuziba mgawanyiko wa kidijitali uliopo na kuboresha muunganisho wa intaneti huku tukizingatia mahitaji ya jamii za vijijini, watu wenye ulemavu, wanawake na watoto kwa mujibu wa Sera ya Taifa ya TEHAMA na Taifa Digital. Mkakati wa Mabadiliko. 		<p>juhudi za serikali katika kuboresha sekta ya TEHAMA kupitia uwekezaji unaohakikisha upatikanaji wa mtandao na teknolojia nyingine za kidijitali kwa wote, kwa usawa, kwa bei nafuu na kwa maana.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kutoa ripoti za uwazi za mara kwa mara zinazofichua kujitolea kwao kudumisha haki za binadamu kwa mujibu wa Kanuni Elekezi za Umoja wa Mataifa kuhusu Biashara na Haki za Kibinadamu.

     @ParadigmHQ

www.paradigmhq.org

Hakimiliki © 2023